

Festa major i alcohol: consum i coneixements en adolescents de la Garrotxa

Ferran Campillo i López^{1, 2}, Aina Foguet i Noguer¹, Anton Foguet i Vidal^{1, 2}

¹ Unitat de Salut Mediambiental Pediàtrica (PEHSU). Equip Pediàtric Territorial de la Garrotxa. Fundació Hospital d'Olot i Comarcal de la Garrotxa. Olot (Girona). ² Grup de Treball de Salut Mediambiental. Societat Catalana de Pediatria

RESUM

Fonament. Algunes activitats d'oci, com festes o esdeveniments nocturns, associen un augment de substàncies d'abús. Les festes majors (FM) poden ser un focus d'accés a l'alcohol per als adolescents a Catalunya, ja que quan assoleixen la majoria d'edat legal no en tenen restriccions.

Objectiu. Conèixer la prevalença i el patró de consum d'alcohol en adolescents de 18 anys durant una FM comparat amb el patró de consum habitual i en relació amb coneixements previs.

Mètode. Un total de 128 adolescents de la comarca de la Garrotxa va contestar un qüestionari autoinformat sobre el consum alcohòlic durant i fora del període de la FM d'Olot, així com coneixements sobre impactes i autopercepció en salut. Es van calcular consums setmanals en grams i en unitats de beguda estàndard (UBE).

Resultats. En un període no festiu, el 60,2% referia consumir alguna quantitat d'alcohol (mitjana de 2 UBE/setmana), que s'incrementava durant la FM fins al 85,2% (mitjana de 17,5 UBE/setmana); es troba un consum més alt en homes en ambdós períodes. Els coneixements sobre impactes en salut de l'alcohol no van predir un consum més baix, ni referent als coneixements sobre els trastorns de l'espectre alcohòlic fetal (valor $p=0,161$), ni amb l'estat de salut au-

topercebut en el període basal (valor $p=0,308$), ni durant la FM (valor $p=0,958$).

Conclusions. El consum mitjà d'alcohol en adolescents de la Garrotxa es multiplica per vuit durant els períodes de FM d'Olot, malgrat els coneixements previs sobre impactes en la salut.

Paraules clau: Adolescent. Borratxera. Consum de begudes alcohòliques. Dies festius. Salut ambiental.

FIESTA MAYOR Y ALCOHOL: CONSUMO Y CONOCIMIENTOS EN ADOLESCENTES DE LA GARROTXA

Fundamento. Algunas actividades de ocio, como fiestas o eventos nocturnos asocian un aumento de sustancias de abuso. Las fiestas mayores (FM) pueden ser un foco de acceso al alcohol para los adolescentes en Cataluña, ya que al alcanzar la mayoría de edad legal no tienen restricciones.

Objetivo. Conocer la prevalencia y patrón de consumo de alcohol en adolescentes de 18 años durante una FM comparado con el patrón de consumo habitual y con relación a conocimientos previos.

Método. Un total de 128 adolescentes de la comarca de la Garrotxa contestó un cuestionario autoinformado sobre el consumo alcohólico durante y fuera del período de la FM de Olot, así como conocimientos sobre impactos y autopercepción en salud. Se calcularon consumos semanales en gramos y en unidades de bebida estándar (UBE).

Resultados. En un período no festivo, el 60,2% refería consumir algo de alcohol (media de 2 UBEs/semana), que se incrementaba durante la FM hasta el 85,2% (media de 17,5 UBEs/semana); se encontró un mayor consumo en hombres en ambos períodos. Los conocimientos sobre impactos en salud del alcohol no predijeron un menor consumo, ni en lo referente a los conocimientos sobre los trastornos del espectro alcohólico fetal (valor $p=0,161$), ni con el estado de salud autopercebido en el período basal (valor $p=0,308$), ni durante la FM (valor $p=0,958$).

Conclusiones. El consumo medio de alcohol en adolescentes de la Garrotxa se multiplica por ocho durante períodos de FM de Olot a pesar de los conocimientos previos sobre impactos en la salud.

Palabras clave: Adolescente. Borrachera. Consumo de bebidas alcohólicas. Días festivos. Salud ambiental.

TOWN FESTIVAL AND ALCOHOL: CONSUMPTION AND KNOWLEDGE AMONG ADOLESCENTS IN LA GARROTXA

Background. Some leisure activities, such as festivals or nighttime events, are associated with increased use of substances of abuse.

Els resultats d'aquest estudi s'han extret i adaptat del treball de recerca de batxillerat Embaràs 0.0°, elaborat per l'Aina Foguet, guardonat amb el primer premi en l'àmbit de ciències de la salut dels VII premis Jordi Pujiula per a treballs de recerca de batxillerat i projectes finals de cicles formatius de formació professional.

Correspondència

Ferran Campillo i López
Hospital d'Olot i Comarcal de la Garrotxa
Av. Països Catalans, 86. 17800 Olot
fcampillo@hospiolot.cat
ORCID ID: 0000-0002-0903-4499

Treball rebut: 28.08.2024 - Treball acceptat: 07.02.2025

Campillo-López F, Foguet-Noguer A, Foguet-Vidal A.
Festa major i alcohol: consum i coneixements en adolescents de la Garrotxa.
Pediatria Catalana. 2025;85(1):7-12.

Town festivals (TF) can be a point of access to alcohol for adolescents in Catalonia, as reaching the legal age means no restrictions apply.

Objective. To determine the prevalence and pattern of alcohol consumption in 18-year-old adolescents during a TF compared to their usual consumption patterns and in relation to their prior knowledge.

Method. A total of 128 adolescents from the region of la Garrotxa completed a self-reported questionnaire on alcohol consumption during and outside the Olot TF period, as well as their knowledge of health impacts and self-perception of health. Weekly alcohol consumption was calculated in grams and standard drink units (SDU).

Results. In a non-festive period, 60.2% reported consuming some alcohol (average of 2 SDU/week), which increased during the TF to 85.2% (average of 17.5 SDU/week); higher consumption was found in males in both periods. Knowledge of the health impacts of alcohol did not predict lower consumption - this was true for awareness of fetal alcohol spectrum disorders ($p = 0.161$), self-perceived health status at baseline ($p = 0.308$), and during the FM ($p = 0.958$).

Conclusions. Average alcohol consumption among adolescents in la Garrotxa increased eightfold during the Olot TF period, despite prior knowledge of its health impacts.

Keywords: Adolescent. Binge drinking. Alcoholic beverage consumption. Holidays. Environmental health.

Introducció

L'alcohol és un potent neurotòxic per al cervell en desenvolupament. L'exposició prenatal a l'alcohol s'ha relacionat amb diferents patologies englobades a l'empara dels trastorns de l'espectre alcohòlic fetal (TEAF), i és una de les afectacions neurològiques funcionals o estructurals més freqüents i discapacitants. Fins passada la segona dècada de la vida, el cervell no arriba a la maduresa plena, i l'exposició a neurotòxics com l'alcohol pot truncar el desenvolupament de manera irreversible, amb problemes de salut que poden estendre's a l'etapa adulta, tant en patologia orgànica com psiquiàtrica.

Malgrat això, l'alcohol continua sent la droga més consumida pels adolescents¹. A Espanya, el 75,6% dels adolescents ha consumit alcohol durant l'últim any. Els coneixements entre els adolescents sobre l'impacte de l'alcohol en la salut, la qualitat de vida i la possible descendència sovint contrasten amb la popularitat i l'ús d'aquesta droga².

Si bé els episodis de consum intensiu d'alcohol o *binge drinking* s'associen amb freqüència al consum durant el cap de setmana i a l'oci nocturn, les festes majors (FM) poden ser un altre focus d'increment del consum³, especialment quan no hi ha restriccions legals.

L'objectiu d'aquest estudi era conèixer la prevalença de consum d'alcohol en adolescents majors d'edat del nostre medi durant una FM i avaluar els coneixements que tenien respecte als impactes en salut en relació amb el patró de consum.

Pacients i mètode

Disseny de l'estudi, període d'estudi i població

Estudi observacional i transversal fet el maig del 2017. L'àmbit de referència van ser els adolescents de la comarca de la Garrotxa. La població d'estudi van ser adolescents de 18 anys, perquè eren la franja etària pediàtrica amb més consum d'alcohol segons l'enquesta ESTUDES i perquè tenen l'ús i el consum d'alcohol reconegut legalment a Espanya. A la comarca n'hi havia 252 de censats⁴. La FM estudiada va ser l'anomenada Festes del Tura d'Olot, declarada festa patrimonial d'interès nacional i la de més aflluència d'adolescents de la comarca. La festivitat té lloc pels volts del 8 de setembre i sol durar uns 4 o 5 dies.

Càlcul mostral

Per calcular la mida mostral de mesures aparellades (consum en període sense festes i durant les festes) es va assumir un risc alfa de 0,05, un risc beta de 0,20 i un tipus de contrast bilateral. Amb la calculadora de mida mostral GRANMO5 es va determinar que per una proporció preesdeveniment de 0,481 (la prevalença de consum regular en episodis de consum intensiu d'alcohol als 18 anys en la població de Catalunya segons l'enquesta ESTUDES 2016/2017 va ser de 48,1%) amb una possible taxa de pèrdues del 10%, es necessitarien 115 individus.

Recollida de dades

La mostra es va agafar d'un dels quatre instituts de secundària de la comarca en què es pot cursar batxillerat i formació professional, amb presència d'adolescents de diversos municipis de la comarca, majoritàriament de la ciutat d'Olot. La recollida de dades es va fer mitjançant una enquesta anònima, en paper i autoinformada al mateix centre de secundària mitjançant un mostreig no probabilístic per captació. L'enquesta incloïa valoració quantitativa del consum d'alcohol (nombre de begudes a la setmana) i qualitativa (tipus de beguda: cervesa, vi, licor o similar, cubalibre o similar i cervesa sense alcohol), tant en un període habitual sense festes (setmanes prèvies) com durant la FM. L'enquesta també incloïa preguntes sobre coneixements en impactes ocasionats per l'alcohol, com els trastorns de l'espectre alcohòlic fetal (TEAF) i l'estat de salut autopercebut (escala Likert 1-5).

Es van calcular grams d'alcohol ingerits a la setmana, mitjana de grams ingerits al dia i nombre d'unitats de beguda estàndard (UBE) –equivalents a 10 grams cadascuna– a la setmana.

Els consums d'alcohol es van classificar segons els riscos en salut. Pel risc propi es van establir els criteris de l'Organització Mundial de la Salut en adults⁶:

consum de risc per consum mitjà d'entre 20 g i 40 g al dia en dones i d'entre 40 g i 60 g en homes, i consum perjudicial per consum mitjà de més de 40 g al dia en dones i de més de 60 g en homes. Si bé no hi ha un nivell segur d'exposició prenatal a l'alcohol, s'ha establert de manera cautelar en embarassades un consum setmanal de 7 o més UBE i/o 2 o més episodis d'ingestes agudes de 4-5 UBE com a llindar a partir del qual hi ha un alt risc de TEAF en la descendència de les embarassades⁷.

Anàlisi estadística

Per comprovar la normalitat de la distribució de les variables es va fer un contrast d'hipòtesis mitjançant la prova de khi-quadrat per les variables de tipus de beguda, la prova de Kolmogorov-Smirnov per les variables de quantificació del consum (grams al dia o a la setmana) i la prova binomial per les variables de sexe i percepció de l'estat de salut. En el contrast d'hipòtesis de normalitat es va rebutjar la hipòtesi nul·la en totes les variables menys en la variable de sexe, en què es va decidir usar proves no paramètriques per a l'estudi analític.

En els valors descriptius es van calcular proporcions, mitjanes, mínims i màxims, i rangs interquartílics (p_{25} - p_{75}). Per a les variables dicotòmiques es van calcular prevalences i els seus intervals de confiança al 95%.

Les diferències per mostres relacionades, com el consum setmanal durant una setmana normal amb la setmana de FM, es van determinar utilitzant la prova de Wilcoxon dels rangs amb signe per a mostres relacionades. Per dirimir si hi havia correlació entre ambdues variables i quina era la intensitat, es va utilitzar la correlació rho de Spearman. Per comparar les mitjanes entre dos grups independents, es va usar la prova de U de Mann-Whitney. En les variables en què hi havia més de dues categories es va utilitzar la prova de Kruskal-Wallis. Es va agafar el nivell de significació estadística per valors inferiors a 0,05 per les diferents proves. Les anàlisis es van fer amb el programa IBM SPSS Statistics (versió 22; SPSS, Inc., Chicago, IL).

Consideracions ètiques

Els procediments de l'estudi es van planificar en conformitat amb la Declaració de Hèlsinki. No va ser necessari obtenir el consentiment informat per escrit perquè la participació va ser anònima. Es va informar verbalment del contingut de l'enquesta i de l'estudi, del caràcter voluntari i de la confidencialitat del tracte de les dades i es va obtenir el consentiment verbal.

Resultats

Tots els adolescents convidats a participar van contestar el qüestionari. Es van obtenir respostes de 128 individus, dels quals 72 (56,3%) eren noies. En total, durant una setmana habitual (fora del període festiu) el 60,2% (IC95% 51,6%-68,8%) referia consumir alguna quantitat d'alcohol, en proporcions més altes en homes (80,3%; IC95% 69,6%-91,1%) que en dones (44,4%; IC95% 32,7%-56,2%). La mitjana de consum habitual d'alcohol va ser de 2 UBE/setmana (rang interquartílic 0-9). Durant la FM, el consum d'alcohol va pujar a 85,2% (IC95% 78,9%-91,4%), més alt en homes (92,9%; IC95% 85,9%-99,8%) que en dones (79,2%; IC95% 69,6%-88,8%), i amb una mitjana de 17,5 UBE/setmana (rang interquartílic 6-32,4). La freqüència de consum de cada beguda està recollida a la Taula I. Excepte en el cas de la cervesa sense alcohol, hi va haver diferències estadísticament significatives entre el consum individual de cadascuna de les begudes abans o durant les festes. El consum segons el sexe va diferir de manera estadísticament significativa tant en període festiu com fora d'aquest, i va ser més alt en homes (Fig.1).

Es va determinar que hi havia diferències estadístiques entre els consums habituals i els consums durant la FM. La correlació entre les variables quantitatives de consum (tant en grams com en UBE) durant una setmana habitual respecte a la setmana de FM, determinada per la rho de Spearman, va obtenir un coeficient de correlació positiu considerable de 0,660 i estadísticament significatiu (valor $p=0,001$). No hi va haver rangs negatius (en cap cas

TAULA I

Prevalença de consum de les diferents begudes

Tipus de beguda	Freqüència període no festiu (%)	Freqüència període festiu (%)	Diferència absoluta	Diferència relativa	Valor p	Coefficient de correlació (rho de Spearman)
Vi (o cava o vermut)	20,3%	33,2%	+12,9	+63,5%	<0,001	0,493
Cervesa	50,0%	64,8%	+14,8	+29,6%	<0,001	0,741
Licors (p. ex. ratafia)	28,3%	50,8%	+22,5	+79,5%	<0,001	0,613
Combinats (p. ex. cubalibres)	41,4%	77,3%	+35,9	+86,7%	<0,001	0,516
Cervesa sense alcohol	2,3%	4,7%	+2,4	+104,3%	0,687	0,445

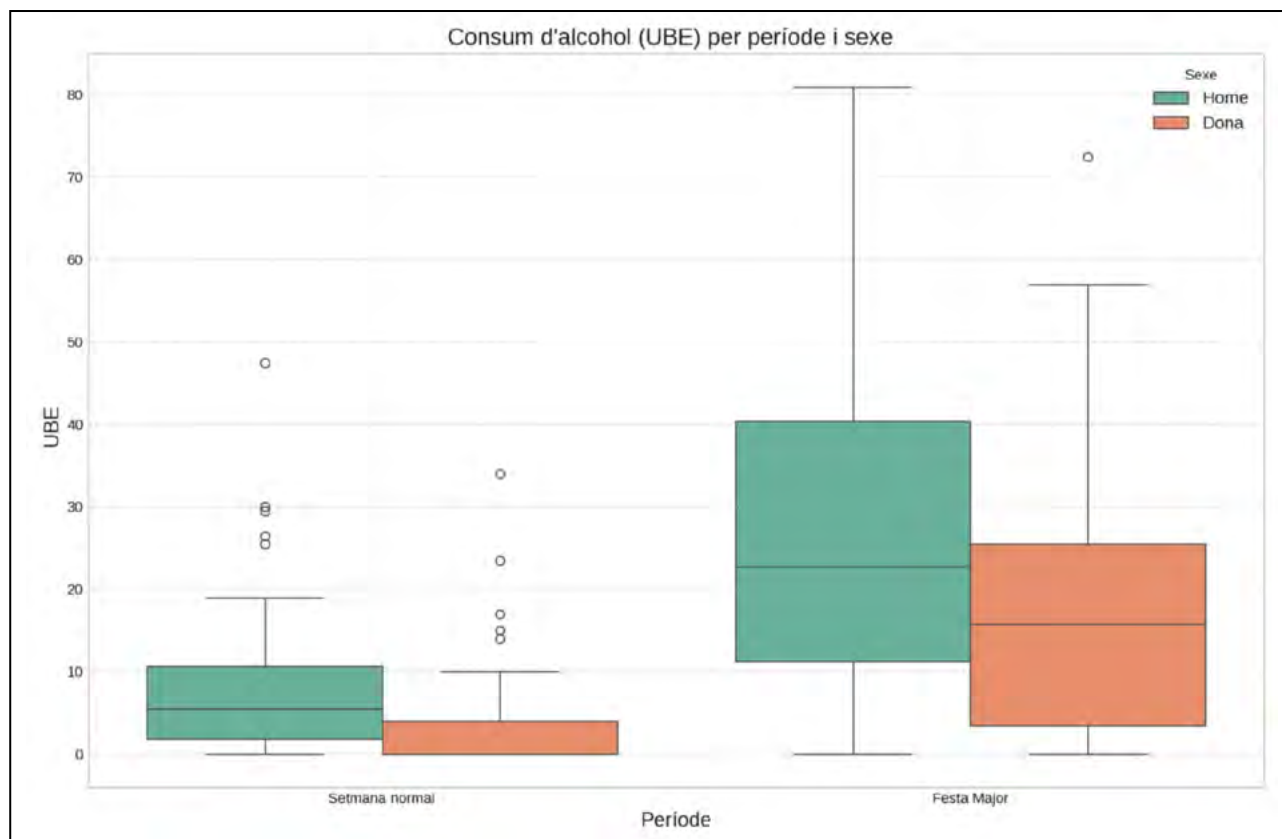

Fig. 1. Mediana de consum d'alcohol setmanal segons el sexe i els diferents períodes (festiu i no festiu). UBE: unitats de beguda estàndard.

hi va haver menys consum durant les festes que durant una setmana normal), hi va haver 108 rangs positius (augment del consum durant les festes) i 20 empats (mateix consum abans o durant les festes).

Pel que respecta a consums classificats de risc per a la pròpia salut, durant el període no festiu el consum mitjà de risc entre homes (4-6 UBE) era del 3,6%, semblant al de les dones (2-4 UBE), amb 3,9%. El consum perjudicial en homes (més de 6 UBE/dia) era de l'1,8% (un adolescent) i idèntic al de dones per un consum de més de 4 UBE/dia (una adolescent). Durant la FM, el consum de risc augmentava a 19,6% i 19,4% en homes i dones respectivament, i el consum perjudicial de 48,2% en homes i 44,4% en dones. Fent referència a consums amb risc de TEAF en cas d'embaràs no planificat, el 16,6% (IC95% 7,8-25,4) de les dones consumia normalment 7 o més UBE a la setmana (homes 46,4%; IC95% 32,9-59,9). Durant la FM augmentava fins al 68,1% (IC95% 57,0-79,1) (en homes 78,6%; IC95% 67,5-89,7).

Els coneixements sobre els TEAF es veuen reflectits a la Taula II. La relació entre els que sí que referien conèixer els TEAF respecte a altres preguntes congruents no va ser concordant. No hi va haver relació entre els que referien saber dels TEAF respecte als coneixements de la toxicitat de l'exposició prenatal a l'alcohol (valor $p=0,203$). Hi havia més coneixement sobre el dany permanent dels TEAF, però aquest no va ser estadísticament significatiu (valor $p=0,059$). Els ado-

TAULA II

Freqüència de coneixements i percepcions sobre els TEAF

Pregunta	Sí (%)	No (%)	Depèn (%)
Saps què són la SAF o els TEAF?	32,3%	67,7%	-
Creus que si una embarassada beu alcohol pot afectar la salut del seu futur fill/a?	87,9%	0%	12,1%
Les persones amb SAF o TEAF poden curar-se amb tractament?	46,3%	48,0%	5,7%

SAF: síndrome alcohòlica fetal; TEAF: trastorns de l'espectre alcohòlic fetal.

lescents amb més coneixement sobre els TEAF tenien menys consum habitual, tot i que la relació no va ser estadísticament significativa (valor $p=0,161$). No hi va haver diferències significatives entre els que referien tenir coneixements sobre els TEAF i el consum durant la FM. L'estat de salut autopercebut tampoc es va relacionar amb el consum habitual (valor $p=0,308$) ni durant la FM (valor $p=0,958$).

Discussió

El consum d'alcohol en adolescents durant la FM d'Olot supera la prevalença mitjana catalana i espa-

nyola, si bé els consums en situació basal se situa a nivells inferiors. Mentre que a Catalunya el 79,4% i a Espanya el 84,5% dels adolescents de 18 anys ha consumit alcohol durant els últims 30 dies¹, el consum previ a la FM a la Garrotxa va ser del 60,2%. Encara un grup d'adolescents (39,8%) es manté abstemi en situació basal, però són pocs (14,8%) els que aconsegueixen mantenir un consum zero d'alcohol durant la festa major.

Es confirma, doncs, la hipòtesi que durant la FM augmenta el consum, concretament en un +25% en termes absoluts, i globalment afecta més del 80% dels adolescents. Aquest fenomen coincideix amb estudis d'altres indrets. A Cuba, una mostra de 80 adolescents recollia que el 91,25% consumeix alcohol a les FM⁸. Generalment, l'adolescent que presenta algun tipus de consum de manera habitual el manté i augmenta durant l'època de FM. Destaca el cas d'alguns adolescents habitualment abstemis que deixen de ser-ho durant la FM. La correlació de consum abans i durant la festa difereix segons el tipus de beguda, i la cervesa és la beguda de més correlació: l'adolescent que consumeix cervesa habitualment augmenta el consum durant les festes. La cervesa confirma ser la beguda alcohòlica preferida, similar a altres estudis⁹. Resulta especialment impactant el cas dels dos tipus de beguda de més graduació, en què s'observa un augment relatiu més alt que per altres begudes i amb menys correlació: adolescents que habitualment no consumeixen licors i combinats, sí que ho fan de manera notable durant les festes. Els nois són els que presenten un consum d'alcohol més alt, tant durant la festa major com fora d'aquesta, però en les noies s'observa un augment absolut més marcat (+34,8%) que en els nois (+12,6%). Alguns autors assenyalen que les intervencions en consum d'alcohol en adolescents haurien d'incorporar una mirada en la perspectiva de gènere que abraça aquestes diferències¹⁰.

S'ha postulat sobre el caràcter de normalització cultural del consum d'alcohol durant les FM. A l'Argentina, el 60% dels adolescents contempla amb normalitat el consum d'alcohol durant les festes⁹, un percentatge similar a l'observat en algunes mostres espanyoles¹¹. A Mèxic, el 80% dels adolescents que consumeixen alcohol relacionava els esdeveniments esportius i les celebracions com a situacions de particular exposició¹².

La immensa majoria dels adolescents de la Garrotxa sap que l'exposició prenatal a l'alcohol és perjudicial per al fetus, però són pocs els que coneixen els TEAF i les seves implicacions futures. Malgrat que potencialment aquests coneixements podrien tenir cert efecte protector per al consum habitual, no s'ha observat que es mantingui per èpoques amb alta exposició a l'alcohol. Podria ser perquè no es valora la possibilitat d'embaràs no planificat¹³, per la impulsivitat i la curiositat característica del cervell adoles-

cent¹⁴, o per condicions pròpies de l'estudi per la mida reduïda de la mostra que ha fet que algunes relacions a priori congruents se situïn al límit o fora de la significació estadística. Una altra explicació seria pròpiament l'alta exposició durant la FM. En general, com més accessibilitat a l'alcohol, més consum¹⁵⁻¹⁶. L'accés a més punts de venda d'alcohol en forma de barraques als carrers n'augmentaria l'exposició.

Pel que fa a la influència social, la normalització del consum entre altres adolescents i adults afectarien els menors. Alguns estudis indiquen una elevada concordança entre el consum propi de l'adolescent amb el del seu millor amic¹⁵, així com el del pare, la mare i algun germà, tot i que en aquests últims en menor mesura¹⁷. L'estil de criança familiar també pot modificar el patró de consum¹⁸ així com l'estat socioeconòmic¹⁹⁻²⁰. Semblaria que el consum és més alt en les famílies amb més ingressos, tot i que aquesta tendència disminueix en famílies amb progenitors (especialment mares) amb un grau d'estudis postobligatoris més alt²¹. Situacions anomenades de «pre-consum» (dificultats en l'àmbit familiar, acadèmic o social) podrien influir a nivell individual^{14, 22}. Caldria afegir aquests aspectes en futurs estudis, així com conèixer si hi ha diferències d'aquest fenomen a altres FM de Catalunya.

Entre les limitacions de l'estudi hi ha la representativitat i la potència de la mostra. Si bé el nombre d'adolescents reclutats supera el nombre requerit en el càlcul mostrat per conèixer l'impacte de la FM en el patró de consum d'alcohol en els adolescents en edat legal (18 anys) de la comarca, la mostra procedeix exclusivament dels que cursen estudis postobligatoris. No està clar l'impacte d'aquest biaix de selecció en el resultat. Alguns estudis han relacionat un consum previ més alt en adolescents que no arriben a l'educació postobligatòria²³, fet que subestimaria les prevalences de consum. Cal destacar que també s'ha descrit menys prevalença de borratxeres en adolescents amb més èxits acadèmics²⁴, cosa que faria pensar que els adolescents estudiats podien presentar menys consum intensiu que els seus parells que no van aconseguir accedir a estudis postobligatoris. Un altre aspecte que cal destacar és la ruralitat, ja que alguns estudis apunten a un consum més alt en adolescents d'àmbit rural respecte als d'entorns urbans²⁵. Finalment, algunes de les relacions que semblarien congruents entre els coneixements i el consum, tot i indicar una tendència que confirmaria la hipòtesi sobre els coneixements, han quedat fora de la significació estadística. Això, tot i que a priori sobti, coincidiria amb altres estudis². També s'obre la porta a observar els comportaments en altres franges etàries en l'adolescent menor i major d'edat legal.

L'exposició a l'alcohol en un cervell encara en desenvolupament hauria de ser nul·la. Qualsevol consum d'alcohol en adolescents pot considerar-se de risc.

La implementació de mesures que redueixin l'exposició a l'alcohol durant l'adolescència i l'embaràs té el potencial de reduir el consum global d'alcohol a la comunitat²⁶. Això no és necessari només en termes de prevenció i salut pública, sinó que té un gran impacte en els àmbits socials, econòmics, educatius i judicials²⁷. En aquest sentit destaquen iniciatives per desnormalitzar el consum d'alcohol durant les FM, així com mesures de reducció de dany i de sensibilització abans i durant les festes.

El primer consum d'alcohol a la vida –si exclouem l'exposició prenatal– té lloc en l'edat pediàtrica, de mitjana abans dels 14 anys¹. Fins al 24% dels adolescents troben a faltar més informació sobre drogues transmesa pels professionals sanitaris²⁸. Les intervencions de prevenció, especialment les orientades a la família, han demostrat ser efectives²⁹. El paper dels professionals de pediatria com agents de salut en la família dels adolescents per a la detecció i la intervenció breu pot resultar clau, especialment en l'àmbit comunitari. Tanmateix, són les polítiques de prevenció primària, tant municipals com regionals o estatals, les que tenen més potencial de canvi³⁰. Aquesta mirada global, que atén des de dificultar i gravar l'accés a l'alcohol a una oferta de lleure saludable per a adolescents i joves que inclogui activitats culturals i esportives, amb la implicació d'actius i líders locals, ens marca un camí d'oportunitats per a la neurofelicitat de les properes generacions.

Bibliografia

- Plan Nacional sobre Drogas. Encuesta sobre Uso de Drogas en Enseñanzas Secundarias en España (ESTUDES), 1994-2016. Ministerio de Sanidad Servicios Sociales e Igualdad. 2018. Accessible a la xarxa [data de consulta: 28-08-2024]. Disponible a: https://pnsd.sanidad.gob.es/profesionales/sistemasInformacion/sistemaInformacion/encuestas_ESTUDES.htm
- Berretta P, Minutillo A, Pichini S, Traverso V, Toth G, Scaravelli G, et al. Knowledge of gestational alcohol drinking risks: results from a survey among Italian secondary school students. *Ann Ist Super Sanita*. 2018;54(2):90-5.
- Bellis MA, Hughes K, Jones L, Morleo M, Nicholls J, McCoy E, et al. Holidays, celebrations, and commiserations: measuring drinking during feasting and fasting to improve national and individual estimates of alcohol consumption. *BMC Med*. 2015;22;13:113.
- Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya. Idescat. Padró municipal d'habitants. Població. Per sexe i edat any a any. Garrotxa. 2017. Accessible a la xarxa [data de consulta: 28-08-2024]. Disponible a: <https://www.idescat.cat/pub/?id=pmh&n=1180&geo=com%3A19&t=20170>
- Marrugat J. Calculadora de Grandària Mostral GRANMO. Versió 7,12. Program of Research in Inflammatory and Cardiovascular Disorders Institut Municipal d'Investigació Mèdica. Accessible a la xarxa [data de consulta: 23-08-2024]. Disponible a: <https://www.datarus.eu/ca/aplicacions/granmo/>
- Anderson P, Gual L. Alcohol y atención primaria de la salud. *Organ Panam La Salud*. 2013;274:3-148.
- Cook JL, Green CR, Lilley CM, Anderson SM, Baldwin ME, Chudley AE, et al. Canada Fetal Alcohol Spectrum Disorder Research Network. Fetal alcohol spectrum disorder: a guideline for diagnosis across the lifespan. *CMAJ*. 2016;188(3):191-7.
- Perdomo Gómez A, Castillo Rojas L, Herrera Valor NL, Curbelo Laws M, Toledo Martín L. Comportamiento de los adolescentes ante el consumo de alcohol en el Consejo Popular "El Vaquerito". *Mediciego [revista electrónica]*. 2014;20(1).
- Míguez HA. Alcohol y disponibilidad en la fiesta adolescente. *Trastor Adict*. 2009;11(1):39-43.
- Meneses C, Charro B. Is a gender differential intervention necessary in the prevention of adolescent drug use? *Rev Psiquiatr Salud Ment*. 2014;7(1):5-12.
- Pons J, Buelga S. Factores Asociados al Consumo Juvenil de Alcohol: Una Revisión desde una Perspectiva Psicosocial y Ecológica. *Psychosoc Interv*. 2011;20(1):75-94.
- Ruiz Torres GM, Medina-Mora Icaza ME. La percepción de los adolescentes sobre el consumo de alcohol y su relación con la exposición a la oportunidad y la tentación al consumo de alcohol. *Salud Ment [revista electrónica]*. 2014;37(1):1-8.
- Osaikhuwuomwan JA, Osemwenkha AP. Adolescents' perspective regarding adolescent pregnancy, sexuality and contraception. *Asian Pac J Reprod*. 2013;2(1):58-62.
- Terán Prieto A, Mayor Toranzo E, García García L. Drogodependencias en el adolescente, actuación desde la consulta. *Pediatr Integral*. 2017;XXI(5):343-9.
- Obradors-Rial N, Ariza C, Continente X, Muntaner C. School and town factors associated with risky alcohol consumption among Catalan adolescents. *Alcohol*. 2020;82:71-9.
- Ortega-García JA, López-Hernández FA, Azurmendi Funes ML, Sánchez Saucó MF, Ramis R. My partner and my neighbourhood: The built environment and social networks' impact on alcohol consumption during early pregnancy. *Health Place*. 2020;61:102239.
- Salamó Avellaneda A, Gras Pérez ME, Font-Mayolas S. Patrones de consumo de alcohol en la adolescencia. *Psicothema*. 2010;22(2):189-95.
- García OF, Serra E, Zacaes JJ, Calafat A, García F. Alcohol use and abuse and motivations for drinking and non-drinking among Spanish adolescents: do we know enough when we know parenting style? *Psychol Health*. 2020;35(6):645-64.
- Tomcikova Z, Geckova AM, van Dijk JP, Reijneveld SA. Characteristics of adolescent excessive drinkers compared with consumers and abstainers. *Drug Alcohol Rev*. 2011;30(2):157-65.
- Obradors-Rial N, Ariza C, Rajmil L, Muntaner C. Socioeconomic position and occupational social class and their association with risky alcohol consumption among adolescents. *Int J Public Health*. 2018;63:457-67.
- Goodman E, Huang B. Socioeconomic status, depressive symptoms, and adolescent substance use. *Arch Pediatr Adolesc Med*. 2002;156(5):448-53.
- Sacristán Vázquez E, Campillo I, López F, Foguet i Vidal A. Consulta de Mediación i Consum. Una altra estratègia en drogues a l'adolescència. A: Adolescència, drogues i salut mental: teixint xarxa; 20 d'octubre de 2017. Barcelona; 2017. doi: 10.13140/RG.2.2.16988.28806.
- McQuire C, Mukherjee R, Hurt L, Higgins A, Greene G, Farewell D, et al. Screening prevalence of fetal alcohol spectrum disorders in a region of the United Kingdom: A population-based birth-cohort study. *Prev Med*. 2019;118:344-51.
- Bosque-Prous M, Kuipers MAG, Espelt A, Richter M, Rimpelä A, Perelman J, et al. Adolescent alcohol use and parental and adolescent socioeconomic position in six European cities. *BMC Public Health*. 2017;17(1):646.
- Obradors-Rial N, Ariza C, Muntaner C. Consumo de riesgo de alcohol y factores asociados en adolescentes de 15 a 16 años de la Cataluña Central: diferencias entre ámbito rural y urbano. *Gac Sanit*. 2014;28(5):381-5.
- Azurmendi Funes ML, Tobarra Sánchez E, Cárcelos Álvarez A, Sánchez Saucó MF, Campillo I, López F, Jaimes Vega DC, et al. BORN WIT-HOUT OH: an Innovating Model for Preventing and Managing the Neurodevelopmental Disorders Caused by Alcohol and Drug Prenatal Exposure In a Mediterranean Region. A: 8th International Conference on Children's Health and the Environment. Barcelona; 2016. Accessible a la xarxa [data de consulta: 28-08-2024]. Disponible a: https://www.researchgate.net/publication/309135687_BORN_WIT-HOUT_OH_an_Innovating_Model_for_Preventing_and_Managing_the_Neurodevelopmental_Disorders_Caused_by_Alcohol_and_Drug_Prenatal_Exposure_In_a_Mediterranean_Region
- Ericson L, Magnusson L, Hovstadius B. Societal costs of fetal alcohol syndrome in Sweden. *Eur J Health Econ*. 2017;18(5):575-85.
- Alonso Alonso O, Amador Tejón V, Argüelles Otero L, García Alas N, García Tardón S, González Fernández A, et al. Guía de prevención del consumo de alcohol en la Edad Pediátrica. 2016. Accessible a la xarxa [data de consulta: 28-08-2024]. Disponible a: https://www.aepap.org/sites/default/files/documento/archivos-adjuntos/guia_prevenccion_alcohol_pediatria.pdf
- Quigley J; Committee on substance use and prevention. Alcohol Use by Youth. *Pediatrics*. 2019 Jul;144(1):e20191356.
- Meyers CCA, Mann MJ, Thorisdottir IE, Ros Garcia P, Sigfusson J, Sigfusdottir ID, et al. Preliminary impact of the adoption of the Icelandic Prevention Model in Tarragona City, 2015-2019: A repeated cross-sectional study. *Front Public Health*. 2023;11:1117857.